

Text je vytištěn z virtuální
encyklopedie Global21
(http://www.global21.info)

A L D O L E O P O L D
E T I K A Z E M Ě

Global21 > Společnost > Ochrana životního prostředí

ANOTACE

Přírodu lze chápat buď jako ekonomický zdroj, nebo jako něco svébytného, co má hodnotu samo v sobě.

KLÍČOVÁ SLOVA

ekologie — ekonomie — etika — "Etika země" — Leopold, Aldo — příroda — životní prostředí

Soulad se zemí je jako soulad s přítelem... Nemůžete mít rádi jeho pravici a useknout mu jeho levici. Nemůžete milovat zvěř a nenávidět dravce... Země je jediný celistvý organismus.

DIVOKÁ PŘÍRODA

Divočina je surovina, z níž člověk vykoval artefakt zvaný civilizace. Divočina nikdy nebyla stejnorodou surovinou. Byla velmi rozmanitá, a proto koncové artefakty jsou velmi rozmanité. Tyto rozdíly v konečných produktech se nazývají kultury. Bohatá rozmanitost světových kultur zrcadlí jim odpovídající rozdíly v divoké přírodě, z níž se kultury zrodily.

Poprvé v dějinách lidského druhu se nad ním rýsují dvě hrozby. Jednou z nich je vyčerpání divočiny v lidmi obyvatelných končinách planety Země. Druhá je globální hybridizace kultur vlivem industrializace a (dálkové) dopravy. Obojímu nelze zabránit a snad by to ani nemělo smysl, avšak snad by šlo malými vylepšeními hrozících změn zachovat určité hodnoty, které by se jinak ztratily.

Pro dělníka, z něhož kape pot, je surová látka na kovadlině protivník, kterého je třeba si podrobit. Takovým protivníkem byla pro průkopníky divočina. Avšak pro odpočínutého dělníka, který je schopen se na svůj svět alespoň chvíli dívat filosoficky, tatáž surovina je něco, co musí mít rád a nacházet v tom oblibu, protože právě ona ho definuje a dává smysl jeho životu. Toto je (má) úpěnlivá prosba za zachování posledních kousků divočiny jako muzejních exponátů pro poučení těch, v nichž se jednou probudí nutkání užít, ohmatat či studovat původ a kořeny svého kulturního dědictví.

ETIKA ZEMĚ

V Odysseově (starém) Řecku nechyběly pojmy práva a bezpráví (dobra a zla). O tom svědčí i dlouholetá věrnost jeho ženy (Penelopy). Etická struktura oné doby zahrnovala manželky, ale nebyla dosud rozšířena na lidský inventář (otrokyně, které dal Odysseus popravít, protože se v jeho nepřítomnosti "chovaly nemravně"). Během tří tisíc let, které od té doby uplynuly, etická kritéria se rozšířila na mnoho oblastí chování, a tím byly také zmenšeny ty oblasti, které se hodnotí pouze prospěšností.

ETICKÁ POSLOUPNOST

Toto rozšiřování etiky, ač je dosud studují jen filosofové, je ve skutečnosti procesem ekologického vývoje. Ekologicky je etika omezením svobody jednání v boji o život. (Tento fakt se sociální darwinisté a pragmatici různých odstínů zdráhají vzít na vědomí.) Filosoficky vzato je etika rozlišením sociálního chování od asociálního (ryze sobeckého, egocentrického). Jsou to dvě definice jedné a téže věci. Na počátku je sklon navzájem závislých jedinců či skupin rozvíjet (k přežití) různé způsoby spolupráce. Ekolog je nazývá symbiózami. Politika a ekonomie jsou rozvinuté symbiózy, v nichž byla původní, pro všechny volná soupeřivost částečně nahrazena mechanismy spolupráce s etickým obsahem.

Složitost kooperativních mechanismů rostla s hustotou obyvatelstva a s účinností nástrojů. Např. bylo jednodušší rozpoznat asociálnost používání kyjů a kamenů v době mamutů než používání kulek billboardů s reklamami v éře motorů.

První etika se zabývala (mezilidskými) vztahy mezi jednotlivci: jejím příkladem je Mojžíšovo Desatero. Později se zvětšila o vztahy mezi jednotlivcem a společností. Zlaté pravidlo "Co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň ty jim" se pokouší integrovat jedince do společnosti; demokracie se snaží přizpůsobovat organizaci společnosti jedinci.

Dosud nám však chybí etika, která by se zabývala vztahem člověka k zemi, k rostlinám a živočichům, kteří na ní žijí. Země, tak jako Odysseovy otrokyně, je stále ještě (člověčí) soukromý majetek. Vztah k zemi je přísně ekonomistický, skýtající výhody (a prospěch), ale ne povinnosti.

Rozšíření etiky o tento třetí prvek je, pokud tomu rozumím správně, evoluční možností a (zároveň) ekologickou nezbytností. Je to třetí krok v posloupnosti. První dva kroky jsme už učinili: jednotliví myslitelé od dob Izaiáše a Ezechiela tvrdili, že ničení země nejenže nepřináší osobní zisk, ale je špatné (ba přímo zločinné). Avšak společnost dosud tuto víru neuznala za správnou. Současné hnutí ochrany přírody považují za zárodek takového uznání.

Na etiku lze pohlížet jako na způsob návodu, jak čelit ekologickým situacím (a problémům) tak novým a složitým, nebo s tak časově vzdálenými důsledky, že průměrnému jedinci není zřejmá volba cesty k tomu, co je společensky prospěšné. Návod k chování jednotlivce v takových mezních situacích skýtají živočišné pudy. Etické hodnoty však mohou být určitým druhem vytvářejícího se společenského (komunitního) instinktu.

KONCEPT SPOLEČENSTVÍ (KOMUNITY)

Veškerá etika dosud vycházela z jediného předpokladu (premisy), že jedinec je členem společenství navzájem závislých částí. Jeho pudy ho ponoukají, aby o své místo v komunitě soupeřil, ale jeho etické hodnoty ho rovněž vedou ke spolupráci (snad proto, aby tu bylo místo, o něž je možno soupeřit).

Etika země prostě rozšiřuje hranice tohoto společenství tak, aby zahrnovala i půdu, vodu, rostliny, živočichy, tedy souhrnně (celou planetu) Zemi...

Krátce řečeno, etika země přeměňuje roli tvora, který si říká Homo sapiens, z dobyvatele pozemského společenství na prostého, řadového člena a (zodpovědného) spoluobčana. Předpokládá úctu k ostatním členům komunity a rovněž úctu ke společenství jako takovému.

Z dějin lidstva jsme se poučili (jak aspoň doufám), že role dobyvatele je v konečném důsledku sebezničující. Proč? Protože v takovéto roli je obsažen jako samozřejmost (falešný) předpoklad, že dobyvatel ví ex cathedra, jaké mechanismy uvádějí společenství do pohybu, kdo a co v něm má hodnotu a co je pro život společenství bezcenné. Vždy se však prokáže, že o tom či onom neví zhora nic, a proto jeho výboje (a výtěžky) nakonec ničí samy sebe.

V biotickém společenství je situace obdobná. (Starozákonní prorok a patriarcha) Abrahám věděl přesně, k čemu je země dobrá: (aby fungovala jako kravské vemeno) a aby ronila mléko a med do úst (tohoto velebného kmeta). V současné době troufalost a sebejistota, s jakou přijímáme tento arogantní a neomalený předpoklad, je nepřiměřená stupni dosaženého vzdělání a s ním úzce souvisejícího biocentrického vědomí.

Průměrný občan dnes předpokládá, že věda (dokonale) ví, co uvádí mechanismus (biosférické) komunity do chodu; (poctivý a nenabubřelý) vědec je si stejně tak jist, že to neví (ale tuto skutečnost si nechává pro sebe, aby se před veřejností "neshodil"). Ví, že biotické procesy jsou tak nesmírně složité, že jejich průběhu patrně nikdy nebudeme s to plně porozumět.

Teprve ekologický výklad dějin ozřejmuje, že ve skutečnosti člověk je pouhým řadovým členem biotické pospolitosti. Mnohé historické události, dosud vysvětlované jako výhradně člověčí podnikání, byly ve skutečnosti (zpětněvazebné) biotické interakce mezi lidmi a zemí. Charakteristické vlastnosti země určovaly (a poznamenávaly) historická data (a události) stejně významně jako vlastnosti lidí, kteří na ní žili.

Uvažujme například o osídlení povodí Mississippi. O jeho ovládnutí po vyhlášení americké nezávislosti soupeřily tři skupiny: domorodí Indiáni, francouzští a angličtí obchodníci a američtí osadníci. Historikové se dohadují, co by se bylo stalo, kdyby Angličané v Detroitu jen trochu víc podporovali Indiány a zvrátili tak vratkou rovnováhu, kdy se rozhodovalo o bytí či nebytí koloniálního obsazení rákosových oblastí Kentucky. Nyní vezměme v úvahu fakt, že se rákosové porosty vlivem kombinace faktorů chovu krav, pluhu, ohně a sekery průkopníků změnil v porosty lipnice. Co by se stalo, kdyby rostlinná sukcese, vlastní této tmavočervené půdě, dospěla pod vlivem oněch sil k bezcenné ostřici, křovinám či plevelům? Vydrželi by tam průkopníci Boone a Kenton? Postupovali by osadníci (dále na Západ) do Ohia, Indiany, Illinopolisu a Missouri? Došlo by ke koupi Louisiany? K transkontinentální unii nových států? K občanské válce (Severu proti otrokářskému Jihu)?

Kentucky bylo jen jedním rozsudkem v dramatu historie. Obecně se dovídáme, oč se pokoušeli lidští aktéři v tomto dramatu, ale jen vzácně se dovídáme, že jejich úspěch či neúspěch velkou měrou závisel na reakci půdy na dopad sil, které obyvatelstvo používalo.

Dejme do protikladu k rákosovým porostům Nové Mexiko, kde průkopníci byli stejně stateční, důvtipní a vytrvalí (jako v Kentucky). Dopad osídlení sem nezanesl ani lipnici, ani žádnou jinou rostlinu, schopnou přežít intenzivní zneužívání půdy. Když tato oblast byla vypasena dobyt看em, prošla sérií recesí k stále bezcennějším travinám, křovinám a plevelům, až dospěla do stavu vratké rovnováhy. Každá recese rostlinných druhů

vyvolala erozi; každý nárůst eroze vyvolával další recesi rostlin. Dnešním výsledkem je postupné a vzájemné zhoršování nejen rostlin a půdy, ale i společenství živočichů, které na oné půdě přetrvává. Něco takového první osadníci neočekávali: tento zhoubný proces dokonce v Novém Mexiku urychlovali kopáním příkopů a jinými úpravami povrchu půdy. Postup změn byl tak pozvolný, že si ho uvědomovalo jen pramálo obyvatel Nového Mexika. Pro turistu je nepostřehnutelný, a tak tato oblast (lidskou činností) zničená, se mu zdála barvitá a půvabná (což skutečně je, ač se jen málo podobá krajině, která tu převládala před rokem 1848).

Je příznačné, že tato krajina již byla "obhospodařována" jednou před tím, a to se zcela odlišnými výsledky. V předkolumbovských dobách Jihozápad osídlili Indiáni Pueblo, ale ti chovali jen málo domácích zvířat. Jejich kultura pominula, ale nikoliv proto, že se vyčerpala země.

Lze shrnout, že sukcese rostlin řídila běh dějin: průkopník pouze demonstroval, tu s lepším, tu s horším výsledkem, jaké sukcese jsou zemi vrozené a vlastní. (Byl to výsledek nějaké hluboké (intuitivní) moudrosti, nebo jen šťastná náhoda? To nevím.)

Ekologické vědomí

Konzervátorství přírody pozůstává v zachování rovnováhy mezi lidmi a zemí. Navzdory téměř celému století propagandy tento druh péče o přírodu postupuje hlemýždím tempem; pokrok stále ještě se spíše projevuje ve zbožných přáních a v plamenných projevech na shromáždění přesvědčených. Během posledních čtyřiceti let jsme na každý krok vpřed učinili dva kroky vzad.

Nejběžnější odpovědí na tuto překerní situaci je požadavek "více ekologické výchovy". O tom není pochyb, ale stačí rozšířit pouze její rozsah? Nechybí také něco v jejím obsahu?

Tento obsah, tak, jak já tomu rozumím, je v podstatě takovýto: buď poslušen (přírodních) zákonů, stráž právu, staň se členem nějaké (ekologicky orientované) organizace a prováděj na své vlastní půdě vhodnou ochrannou činnost. O zbytek by se měla postarat vláda.

Nezdá se tato rada příliš prostá, než aby se tím dosáhlo něčeho kloudného? Nedefinuje dobré a špatné (správné a vadné), neukládá povinnosti, nevyžaduje oběti a nevyplývá z ní žádná změna ve stávající životní filosofii hodnot. Pokud jde o hospodaření se zemí, požaduje pouze osvědčený vlastní zájem. Jak daleko nás asi může takové minimum ekologické výchovy dostat?

K žádným podstatným změnám etiky (a hodnot) nedošlo bez vnitřních změn našich intelektuálních preferencí, zálib a přesvědčení. Důkazem, že konzervátorství přírody se dosud nedotklo těchto principů chování je fakt, že filosofie a náboženství o něm dosud neslyšely. Ve snaze ochranu přírody (co nejdříve) zpřístupnit jsme ji přespříliš zpoivrchnili (a zbanalizovali).

Náhrazky etiky země

Když logika dějin hladoví po chlebu a my nabízíme kámen, setsakramentsky obtížně vysvětlujeme, jak moc se kámen podobá bochníku chleba. Nyní popíši některé z kamenů, které slouží jako náhražka etiky země.

Jedním ze základů slabosti soustavy ochrany přírody, plně založené na ekonomických motivech (a faktorech) je to, že drtivá většina (snad až 98%) členů pozemského společenství nemá pražádnou ekonomickou hodnotu. Z 22 000 vyšších rostlin a živočichů

vyskytujících se ve Wisconsinu, jako luční květena a zpěvné ptactvo, lze jich sotva víc než 5% prodávat, zkrmovat, jíst či jinak ekonomicky využívat. Přesto jsou tyto tvorové členy biotického společenství (ekosystému) a jestliže jeho stabilita (jak jsem pevně přesvědčen) závisí na jeho integritě, pak mají právo na přežití.

Když je jedna z těchto neekonomických kategorií ohrožena a my ji náhodou máme rádi, vymýšlíme různé triky (a podvůdky), abychom jí dodali zdání ekonomické důležitosti. Tak počátkem 20. století se zdálo, že vymizí zpěvní ptáci. Ornitologové vytáhli do boje za jejich záchranu s vysoce pochybným tvrzením, že nám hmyz sežere veškerou úrodu, pokud ho ptactvo nebude kontrolovat. Aby měly váhu, argumenty musely být ekonomické.

Je trpké, že se těchto za vlasy přitažených vytáček užívá dodnes. Nemáme dosud etiku země, ale aspoň jsme se přiblížili k uznání, že by ptáci měli přežít na základě biotického práva (protože mají cenu sami o sobě), bez ohledu na to, zda jejich bytí či nebytí je pro nás ekonomicky prospěšné či ne.

Obdobné je to s masožravými savci, dravými ptáky, kteří se živí rybami. Byly doby, kdy biologové poněkud přeháněli, když tvrdili, že tyto dravci zachovávají zdraví lovné zvěře tím, že dáví neduživé kusy, nebo že jsou prospěšní pro farmáře tím, že hubí hlodavce, případně že loví jen "bezcné" druhy. Opět to musel být ekonomický argument, že dravci jsou členy společenství a že žádný dílčí (člověčí) zájem nezakládá právo je hubit a vyhlazovat pro nějaký skutečný či domnělý zisk. Na neštěstí toto osvícenské zdůvodnění je spíše slyšet při řečnění, než aby se uplatňovalo v praxi. V terénu probíhá hubení dravců vesele dál.

Souhrn zní: systém konzervace přírody, založený výhradně na ekonomických zájmech, je beznadějně nevyvážený. Má sklon opomíjet a časem eliminovat mnoho prvků pozemského společenství, které nemají komerční hodnotu, ale které (pokud víme) jsou podstatné pro jeho zdravé fungování. Tento systém mylně předpokládá, že ekonomická část biotického mechanismu může fungovat bez jeho neekonomických částí. Má sklon přesouvat na vládu mnoho funkcí, které jsou v konečném důsledku příliš rozsáhlé, příliš komplexní nebo příliš široce rozptýlené, než aby je mohla vláda plnit.

Pro tyto situace je jediným zjevným lékem, aby si soukromý vlastník půdy uvědomil své mravní povinnosti.

EKOLOGICKÁ PYRAMIDA

Aby etika vůbec mohla doplňovat a určovat ekonomický vztah k zemi, je třeba předpokládat na úrovni idejí (Sheldrakovo morfogenetické pole) předobraz země (biosféry) jakožto biotického mechanismu. (Etika je výslednicí vztahu) a etičtí dokážeme být pouze ve vztahu k něčemu, co můžeme vidět, pociťovat, chápat, milovat nebo nějak jinak v to věřit.

V ochranářské výchově se běžně používá obrat "rovnováha přírody". Avšak tento slovní obrat selhává a není vhodný k popisu toho mála, co víme o mechanismech, probíhajících v půdě. Mnohem přesnější obraz používá ekologie: biotická pyramida. Napřed popíšeme tuto pyramidu jako symbol země, a později probereme některé důsledky pro využívání půdy.

Rostliny absorbují energii ze slunce. Tato energie proudí okruhem, který se nazývá biota, který může být znázorněn pyramidou, skládající se z jednotlivých vrstev. Nejspodnější vrstva je půda. Na ní spočívá rostlinná vrstva, na rostlinách vrstva hmyzu, na hmyzu vrstva ptáků a hlodavců, a tak dále, směrem nahoru přes různé živočišné skupiny k nejvyšší skupině, která sestává z velkých masožravců. Druhy v jednotlivých vrstvách si nejsou podobné původem či vzhledem, ale tím, čím se živí. Každá následující vrstva

závisí na těch, které jsou pod ní, a každá zase poskytuje potravu a služby těm, které jsou nad ní. Postupujeme-li směrem vzhůru, každá další úroveň je (o několik řádů) méně početná. Tak na každého masožravce jsou stovky kořistí, tisíce jejich kořistí, miliony hmyzu, nespočetné rostliny. Tvar pyramidy zobrazuje numerickou progresi k vrcholu základny. Člověk sdílí svou podvrstvu s medvědy, mývaly a veverkami, živíci se masem a rostlinami.

Linie závislosti na potravě a jiných službách se nazývají potravní řetězce. Tak posloupnost půda-dub-jelen-Indián byla dnes přeměněna na řetězec půda-obilí-kráva-farmář. Každý druh, včetně člověka, je článkem mnoha řetězců. Jeleni žerou sta různých rostlin kromě dubu a kráva sta jiných rostlin kromě obilí. Pyramida je změť potravních řetězců tak komplexních, že se zdá neuspořádaná, avšak stabilita systému dokazuje, že je to vysoce organizovaná struktura. Její fungování závisí (nejen) na soupeření, (ale i) na spolupráci jejich jednotlivých částí... Věda nám dala alespoň jednu jistotu: evoluce má sklon rozvíjet a diverzifikovat biotu.

Země tedy není jen hlína: je to zdroj energie protékající koloběhem půdy, rostlin, živočichů. Potravní řetězce jsou živé kanály, které vedou energii (pyramidou) vzhůru; smrt a rozklad ji navracejí do půdy. Koloběh není uzavřený: část energie se rozptyluje při rozkladu (či tlení), část je přidána absorbcí ze vzduchu, část je uložena v půdě, rašelině a dlouhověkových lesních porostech. Ale je to trvale udržitelný a fungující koloběh jako pomalu narůstající a zvětšující se zásobárna života. Vždy dochází k bezprostředním ztrátám erozí svahů, ale ta je za normálních okolností malá a kompenzována rozpadem hornin. Splavená půda se ukládá do moří a během geologických ér dochází k vyzvedávání nánosů, aby vznikla nová země a nové pyramidy...

Dojde-li ke změně v jedné části koloběhu, musí se jí mnoho dalších částí přizpůsobit... Vynález nástrojů umožnil člověku provádět bezpříkladné (a neslýchané) změny, násilné, rychlé a rozsáhlé.

Jednou z nich je změna ve složení flóry a fauny. Velké šelmy jsou odsekávány z vrcholu pyramidy, potravní řetězce se zkracují. Ochočené druhy, importované z cizích krajů, nahrazují druhy divoké a ty se přesouvají do jiných habitatů. Během globální integrace flóry a fauny některé druhy se bouřlivě rozšíří jako škůdci a choroby, jiné jsou hubeny. Tyto výsledky jsou zřídka záměrné či předvídané. Agronomie je do značné míry závodem mezi vznikem resistantnějších škůdců a nových technik k jejich kontrole.

Další změna se týká proudění energie rostlinami a živočichy a jejího návratu do půdy. Úrodnost je schopnost půdy přijímat, skladovat a uvolňovat energii. (Konvenční) zemědělství může nepřiměřeným vyčerpáváním půdy narušovat toky nebo přečerpávat zásoby energie. Půda, jejíž zásoby nebo organická hmota, která ji zpevňuje, jsou přečerpávány, se rychleji odplavuje než vytváří: to je eroze.

Tak jako půda, i voda je součástí energetického koloběhu. Průmysl může znečišťováním vod nebo jejich zadržováním přehradami vyřadit ty rostliny a živočichy, kteří jsou nezbytní pro udržování koloběhu energie.

Tento miniaturní náčrt země jako koloběhu energie vede ke třem základním myšlenkám:

- 1) Že země není pouze půda.
- 2) Že lokální rostliny a živočichové udržují energetický koloběh otevřený; ostatní (importovaní) mohou, ale nemusí.
- 3) Že změny způsobené činností člověka (antropogenní) jsou jiného řádu než evoluční změny, a mají mnohem více všezahrnujících účinků, než se zamýšlí či předpokládá.

Tyto závěry souhrnně vyvolávají dva základní problémy: dokáže se země sama přizpůsobit novému řádu? Nemohli bychom žádoucích změn dosahovat s menším násilím?... Násilí je úměrné hustotě lidského osídlení; husté osídlení vyžaduje násilnější konverzi. V tom smyslu má Severní Amerika lepší vyhlídky na přežití, pokud se jí podaří omezit hustotu obyvatelstva... A co nižší úroveň (pyramidy)? Co mizející druhy, jejichž zachování považujeme za estetický luxus? Pomáhaly vytvářet půdu (humus); jaký podstatný význam mohou mít pro její údržbu? Profesor Weaver navrhuje, abychom používali préríjní květenu k zpevnění půdy polí, z nichž ji odnáší větrná eroze. Kdo ví, pro jaké účely můžeme jednoho dne použít jeřáby a kondory, vydry a medvědy grizzly?

DVA PŘÍSTUPY KE ZDRAVÍ ZEMĚ

Etika země zrcadlí vznikající ekologické vědomí a to zas zrcadlí přesvědčení, že jednotlivec je odpovědný za zdraví země (právě tak jako za vlastní zdraví). Zdraví země je její schopnost sebeobnovy. Konzervace přírody je naše snaha chápat a uchovávat tuto schopnost.

Ochranáři jsou přímo pověstní svými vnitřními rozpory. Teprve podrobnější zkoumání odhalí dělící linii. Skupina A (antropocentrická) pohlíží na půdu a její funkci jako na prostředek k produkci plodin (k užitku člověka, pána či správce přírody). Druhá skupina B (biocentrická) považuje zemi za biotu (ekosystém) a její funkci za něco daleko širšího (co má sloužit celému biosférickému společenství, nejen prospěchu člověka).

V mém oboru, v lesnictví, je skupina A naprosto spokojena s pěstěním stromů, jako by šlo o hlávkové zelí, jehož základním produktem je celulóza. Vůči násilí nemá žádné zábrany (a nasazuje do lesů těžkou mechanizaci). Její ideologie je v podstatě agronomická. Skupina B naopak pohlíží na lesnictví jako na něco zásadně odlišného od zemědělství, protože se zabývá přirozenými druhy a spravuje přírodní prostředí spíš, než aby vytvářela prostředí umělé. Skupina B dává přednost přírodní produkci. Má starost o ztrátu biodiverzity jak z biotických, tak ekonomických důvodů. Bere v úvahu nejen ekonomickou, ale i celou řadu druhotných funkcí lesa: divokou zvěř, dopad rekreace, předěly mezi povodími, přírodní rezervace. U skupiny B, podle mého názoru, je probuzené ekologické svědomí.

V oblasti manažmentu zvěře existuje podobný rozštěp. U skupiny A (myšlivců-lovců) jde především o sport a maso: měřítkem úspěchu a prospěchu je počet ulovených bažantů či pstruhů. Umělé rozmnožování je přijatelné (a žádoucí), pokud je to ekonomické. Skupina B si naopak připouští celý soubor biotických problémů. Jaký vliv na dravce bude mít umělé vytváření stád lovné zvěře? Máme zavádět exoty? Jak obnovit ohrožený druh jako tetřeva préríjního, který není perspektivní lovný pták? Tu jde o stejné rozpory jako v lesnictví.

Obdobné rozpory jsou v zemědělství. Vědecká agronomie se rozvíjela dřív, než se zrodila ekologie, a proto do ní pomaleji pronikají ekologické koncepce. Nicméně i rozpory v zemědělství mohou přispět k vizi "biotického hospodaření" (ekologického zemědělství, organického farmářství). Snad nejdůležitější je zjištění, že hutnost a výnos v kilogramech nebo v tunách není žádným měřítkem nutriční hodnoty produktů. Organické zemědělství je ve svém zaměření biotické, zvláště ve svém důrazu na důležitost půdní flóry a fauny.

Základní ekologická pravidla v zemědělství jsou veřejnosti stejně málo známá jako v ostatních oblastech hospodaření s půdou. Ve všech těchto rozštěpech můžeme vidět, jak se opakují základní paradoxy člověk dobytels versus člověk, člen bioty (občan planety Země). Věda jako brus pro jeho meč versus věda jako reflektor, vrhající světlo na vesmír. Země -- otrok a služebnice, versus Země -- kolektivní superorganismus (Gáia, matka-Země Jamesa Lovelocka).

VÝHLEDY

Je pro mne nepředstavitelné, že by etický vztah k zemi mohl existovat bez lásky, respektu a obdivu k zemi a velké úcty k její hodnotě. Hodnotou samozřejmě míním něco mnohem širšího, než je pouhá ekonomická hodnota; mám tím na mysli hodnotu ve filosofickém smyslu.

Největší překážkou rozvoje etiky země je fakt, že náš vzdělávací a ekonomický systém směřuje ne k hlubokému uvědomění si země (a prožitkové sounáležitosti se zemí), nýbrž právě opačným směrem. Moderní člověk je od země oddělen mnoha prostředníky a bezpočtem hmotných vynálezů a přístrojů. Nemá k půdě (a k venkovu) žádný životně důležitý vztah: půda je pro něj prostor mezi městy, na kterém rostou zemědělské plodiny. Pošlete ho na den do přírody, a pokud to nebude golfové hřiště nebo rekreační lesopark, bude se tam k smrti nudit. Docela by mu vyhovovalo, kdyby se plodiny pěstovaly hydroponicky místo v půdě. Syntetické náhražky dřeva, kůže, vlny a ostatních přirozených produktů země mu líp vyhovují než originální látky. Zkrátka země je něco, co "přerostl".

Pro etiku země je téměř stejně vážnou překážkou postoj zemědělce, pro něhož je země dosud protivníkem či úkolářem, který ho drží v otroctví. Teoreticky mechanizace zemědělství měla zbavit farmáře těchto okovů, ale zda to skutečně provedla, o tom se dá diskutovat.

Jedním z předpokladů ekologického chápání země je pochopení ekologie, a to se v žádném případě nekryje s (konvenčním) vzděláváním. Zdá se, že větší část vyššího vzdělání se úmyslně vyhýbá ekologickým pojmům. Porozumění ekologii nevzniká nutně v předmětu, který je označována jako "ekologie". Ekologické myšlení by se mělo uplatňovat v předmětech jako je zeměpis (přírodopis), botanika, agronomie, dějepis či ekonomie. Tak by tomu mělo být, ale ať má jakoukoliv nálepku, ekologická výuka a praxe je vzácná.

Volání po etice země by mohlo být hlasem volajícího na poušti, nebýt menšiny, která se otevřeně bouří proti "moderním" (mechanizačním a agrochemickým) trendům.

Klíčový zátaras, který je třeba odstranit k nastartování procesu vývoje etiky země, je prostě tento: přestaňme uvažovat o mravném využívání země jako o ryze ekonomickém problému. Zkoumejme každou otázku z hlediska toho, co je eticky a esteticky správné, nejen co je ekonomicky výnosné. Určitá věc je správná, když směřuje k zachování integrity, stability a krásy biotické komunity (ekosystému). Směřuje-li jinam, je špatná (a nevhodná).

Není sporu o tom, že ekonomická proveditelnost omezuje rozsah toho, co můžeme dělat pro zemi. Vždy tomu tak bylo a vždy tomu tak bude. Balvan falešné představy, který nám ekonomičtí deterministé pověsili na krk a kterého se nyní musíme zbavit, je (bláhová) víra, že jen ekonomika určuje **veškeré** užívání země. To prostě není pravda. Nesčetné množství aktivit a postojů, které vytvářejí jemné předivo vztahů k zemi, je určováno spíše zálibami a preferencemi uživatelů země než jejich peněženkou. Podstatný objem všech vztahů k zemi se vytváří vkladem času, předvídatosti, dovednosti a víry spíše než kapitálovými investicemi. Jak uživatel země myslí, takový je.

Záměrně jsem etiku země představil jako produkt společenského vývoje, protože nic tak veledůležitého jako etika není nikdy "napsáno". Jen nejpovrchnější student kulturní historie uvěří že Desatero "napsal" Mojžíš; to se vyvíjelo ve vědomí hloubajících členů společenství a Mojžíš zaznamenal předběžný souhrn pro "seminář" (praktický výcvik v etice). Tvrdím, že výčet je předběžný a zkusný, protože žádný vývoj se nezastavuje.

Vývoj etiky země je proces jak intelektuální, tak citový. Konzervace přírody je přímo vydlážděna dobrými úmysly, které se ukázaly být neúčinné, jalové, ba dokonce i nebezpečné, protože postrádaly kritické porozumění zemi či jejímu hospodářskému využívání. Pokládám za samozřejmou pravdu, že jak se hranice etiky rozšiřuje z jedince na pospolitost, její intelektuální rozsah roste.

Mechanismus fungování je pro etiku vždy stejný: společenský souhlas se správnými činy, společenský nesouhlas se špatnými (nemorálními) činy.

Celkem vzato náš dnešní problém pozůstává z postojů a nástrojů. Provádíme přestavbu Alhambry parním lopatovým rypadlem a jsme hrdí na vytěženou kubaturu materiálu. Rypadla se těžko vzdáme, protože má mnoho výhod, ale pro jeho úspěšné používání potřebujeme jemnější a objektivnější měřítko.

Madison, Wisconsin 4. března 1948